

"Buna işaret eden ve kıymetine menar olan sarîh hüküm ve lâzım-ı karîbinin adem-i salâhiyetidir ki, onun hatırası için irsal-i lâfız ve sevk-i hitap edilsin ve kelâm dahi postacılık etsin." cümlesinin izahını yapar mısınız?

"Tenbih: Nasıl bazan en küçük bir nefer bir hizmete, meselâ düşman ordusuna keşf-i râze gider, müşir gidemez. Veyahut bir küçük talebe yaptığı işi büyük bir âlim yapamaz. Çünkü büyük adam her şeyde büyük olmak lâzım gelmez. Herkes kendi san'atında büyüktür. Kezalik, o maâni-i mütezahime içinde bazen bir küçük mânâ riyaset eder; o kıymettar oluyor. Zira onun vazifesi şimdi gelecek bir esbaba ehemmiyetlidir."

"Buna işaret eden ve kıymetine menar olan sarîh hüküm ve lâzım-ı karîbinin adem-i salâhiyetidir ki, onun hatırası için irsal-i lâfız ve sevk-i hitap edilsin ve kelâm dahi postacılık etsin. Zira ya bedihî ve malûmdur, görünüyor veyahut hafif ve zayıftır, asıl garazda ehemmiyeti yoktur. Veyahut onu hüsn-ü telâkki ve kabul edecek ve ona kulak verecek muhatap yoktur. Veyahut mütekellimin haline muvafakat ve tekellüme dâi olan arzuya hizmet edemez. Veyahut muhatabın şe'n ve haysiyetine imtizaç, istimzaç edemez. Veyahut kelâmın makamında ve müstetbeatın tevabiinde ecnebî görünüyor. Veyahut garazın muhafazasına ve levazımın tedarikine müstaid değildir. Demek, her bir makamda bu esablardan yalnız birinin sözü dinlenir. Fakat umumen ittihad etseler, kelâmı en yüksek tabakaya çıkartıyorlar."(1)

Bir cümle ve kelimada asıl mana ve hüküm, o cümle ve kelâmın efendisi ve reisidir. Buna bağlı olan diğer manalar ve hükümler ise; asıl mana ve hükümlerin hizmetkar ve köleleri gibidir. Bu yüzden cümle ve kelâm içinde mevkileri açık ve sarîh bir ifade değil, kapalı ve zayıf bir işaret olur.

Bazen bir cümle ve kelâm içinde çok manalar sıkışır. Her mana içinde bir levha ve işaretler vardır. Lakin mananın kelâm ve cümledeki mevkiine göre işaret kuvvet ya da zafiyet kazanır. Yani bir mana kelâm ve cümlelerin asıl garaz ve maksadı ise; cümle içinde görünüşü çok kuvvetli olur. O cümleye dikkat eden her insan o maksat ve garazı görebilir. Ama hafi ve işari olan diğer manalar göze çarpmaz, gayret ve ilim ile görünür.

Akla şöyle bir soru gelebilir; "**Neden cümle ve kelamda her mana için kuvvetli bir levha ve işaret konulmamış da gizli ve işari levhalar konulmuş.?**"

Üstadımız burada bu soruya cevap veriyor. Her mana ve hükmün eşit bir kuvvetle bir kelam içinde toplanması, kelamı mucize derecesine çıkarır. Lakin bir kelam ve cümle içinde, bir maksat ve garazın öne çıkıp diğerlerini ikinci ve tebei bir duruma itmesinin sebepleri çok çeşitlidir. Bazen cümledeki garaz ve maksat, ehemmiyetinden dolayı diğer manaların hakkını gasp edip bütün dikkatleri kendi üstüne çekip, diğer işari ve hafi manaları akla göstermiyor.

Onlara bir işaret bir lafız hakkı tanımıyor. Üstad bu konuya "**Buna işaret eden ve kıymetine menar olan sarîh hüküm ve lâzım-ı karîbinin adem-i salâhiyetidir ki, onun hatırası için irsal-i lâfız ve sevk-i hitap edilsin ve kelâm dahi postacılık etsin.**" cümlesi ile işaret ediyor. Bunun gerekçesi ise cümle ve kelamda asıl maksat ve garaz öyle bir bedahat ve sarahat kazanıyor ki, diğer ince ve işari manalara bir yer ve alan bırakmıyor. Bu cümle şu manaya işaret ediyor: **Zira ya bedihî ve malûmdur, görünüyor; veyahut hafif ve zayıftır, asıl garazda ehemmiyeti yoktur.**

(1) bk. [Muhakemat, İkinci Makale \(Unsuru'l-Belegat\), Altıncı Mesele.](#)

İlgili ders videosu için tıklayınız:

- [Prof. Dr. Şadi Eren, Muhakemat Dersleri \(30. Bölüm\).](#)